

Asia lasilintujen tekijänoikeussuoja

Hakijat T, F Ab

Annettu 19.8.2015

Tiivistelmä

Taideteollisesti valmistetut lasilinnut ilmensivät tekijänsä luovia valintoja muun muassa muodon, värin ja pinnan tekstuuriin osalta siinä määrin, että ne olivat tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettuja teoksia.

LAUSUNTOPYYNTÖ

1. Hakijat ovat pyytäneet tekijänoikeusneuvostolta lausuntoa siitä, ylittävätkö T:n suunnittelemat ja F Ab:n valmistamat 11 lasilintua teoskynnyksen ja nauttivatko ne siten tekijänoikeussuojaa.
2. Hakijain mukaan T:n suunnittelemat ja F Ab:n valmistamat lasilinnut ovat paitsi muotoilun ja lasinpuhalluksen taidonnäytteitä, myös haluttuja keräilykohteita Suomessa ja muualla maailmassa. Lasilintujen suosio perustuu lintujen omintakeiseen ulkonäköön. Linnut ovat lajiltaan tunnistettavia. Niiden lajityypillisten ominaispiirteiden lisäksi T:n on täytynyt ottaa huomioon paitsi tekninen valmistusprosessi, myös lasinpuhaltajien taidot, tekniset mahdollisuudet sekä tuotantokustannukset. Hakijan käsityksen mukaan lintuja ei voida arvioida käyttöesineinä, vaan teoskynnystä tulisi arvioida samoin kuin muidenkin kuvataiteen teoksien kohdalla.

VASTINEET

3. Hakijan mukaan asiassa ei ole vastapuolta. Lausuntopyyntöön ei ole annettu vastineita.

ASiantuntijalausunto

4. Hakija on liittänyt pyyntöönsä Suomen lasimuseon intendentin asiantuntijalausunnon. Sen mukaan nykymuodossaan linnut saivat alkunsa 1980, jolloin T suunnittelemiensa uniikkiesineiden pohjalta suunnitteli edelleen tuotantoon seuraavana vuonna tulleen Riekon. Linnut valmistetaan suupuhaltamalla, ainoaksi jälkikäsitteilyksi riittää signeeraus. PA on sarjatuotannossa tuotettua taidelasia. Intendentin näkemyksen mukaan T:n linnut erotuvat muista lasinlinnuista helposti juuri taidokkaan muotoilunsa ansiosta.

LAUSUNTOPYYNNÖSSÄ TARKOITETUT ESINEET

5. Lausuntopyyntö koskee yhtätoista T:n suunnittelemaa lasilintua: Jouliaana, Rubiinilintu, Tirri, Hiplu, Riekko, Kyyhky, Tiltti, Kultarastas, Keltariekko, Vuosilintu 2012 sekä Wildwood Cuckoo, jotka on myös toimitettu tekijänoikeusneuvoston tarkasteltavaksi.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

6. Tekijänoikeuslain (404/61) 55 §:n mukaan tekijänoikeusneuvosto antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Näiden lausuntojen luonne ei ole sitova.
7. Tekijänoikeuslain 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on yksinoikeus teokseen. Säännökseen sisältyvän esimerkkiluettelon mukaan taiteellisina teoksina suojataan muun muassa taidekäsityön tai taideteollisuuden tuotteita tai teos voi ilmetä myös muulla tavalla.
8. Tekijänoikeuslain 1 §:n mukaiselta teokselta edellytetään, että sitä voidaan pitää tekijänsä itsenäisen luovan työn omaperäisenä tuloksena. Luova työ ilmenee tekijän tekemissä valinnoissa työn valmistusprosessin aikana. Riittävän omaperäisten valintojen tuloksena syntyvä työ ylittää teoskynnyksen eli saavuttaa teostason. Suojan edellytyksenä ei ole muita erityisiä vaatimuksia. Ratkaisu teoskynnyksen ylittymisestä tehdään tapauskohtaisella harkinnalla.
9. Ollakseen tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettu suojattu teos taideteollisuuden tuotteen tulee täyttää itsenäisyyden ja omaperäisyyden vaatimukset mahdollisesta käytännöllisestä tarkoituspäristään huolimatta. Oikeuskäytännössä ja -kirjallisuudessa taideteol-

lisuuden tuotteen teoskynnys on asetettu varsin korkealle. Tämä johtuu siitä, että taideteollisuuden tuotteen muotoilussa lopputulokseen vaikuttavat paitsi tekijän luova panos myös tuotteen käyttötarkoituksesta johtuvat seikat. Lisäksi moniin käyttöesineisiin soveltuu luontevammin mallisuoja. Tuotteen käyttötarkoituksen ja muodinkin mahdollisesti ohjatessa esineen muotoa on todennäköisempää, että kaksi muotoilijaa toisistaan tietämättä luovat samanlaisen tuotteen. (Haarmann, Pirkko-Liisa: Tekijänoikeus ja lähioikeudet, Helsinki 2005, s. 87).

10. Teoksen osa saa tekijänoikeussuojaa, jos se teoksesta erillään tarkasteltuna yltää teostasoon eli osaa sellaisenaan voidaan pitää ilmauksena tekijänsä henkisestä luomistyöstä. Tekijänoikeus ei suojaa teoksen ideaa, periaatteita tai tietoja, vaan sitä ilmene-mismuotoa, johon ne on teoksessa saatettu. Tekijänoikeussuoja ei siten estä kahta tai useampaa henkilöä esimerkiksi hyödyntämästä samaa ideaa.
11. Euroopan Unionin tuomioistuin katsoi 1.12.2011 antamassaan ratkaisussa C-145/10 (Painer), että teos voi saada tekijänoikeus-suojaa, jos se on tekijänsä henkisen luomistyön tulos siten, että se kuvastaa tekijän persoonaa ja siitä käyvät ilmi tekijän vapaat ja luovat valinnat teosta tehtäessä. Kansallisen tuomioistuimen tehtävä on ratkaista lopullisesti, ylittykö teoskynnys.
12. Korkein oikeus on käsitellyt tekijänoikeutta taideteollisiin tuotteisiin ratkaisussa KKO 1976 II 48. Korkein oikeus katsoi, että ky-seessä olleet valaisimet eivät olleet siinä määrin itsenäisiä ja oma-peräisiä että ne olisivat olleet taiteellisia teoksia. Valaisimien val-mistaminen miilumenetelmällä ei vaikuttanut teostason arviointiin. Ratkaisussa KKO 1948 II 464 ei näytetty, että barokkityylinen kattovalaisin olisi ollut omaperäinen taideteos. Toisin ratkaisussa KKO 1962 II 60 taiteilijan suunnittelema rannekoru katsottiin tai-teellisen muotoilunsa perusteella tekijänoikeuslain alaiseksi teok-seksi. Samoin ratkaisussa KKO 1971 II 4 tekstiilitaiteilijan som-mittelemaa ryijyä pidettiin sellaisena taiteellisena teoksena, jota tarkoitettiin tekijänoikeuslain 1 §:ssä.
13. Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt tekijänoikeutta taidekäsityöhön ja taideteollisuuden tuotteisiin esimerkiksi lausunnoissaan TN 2005:1 (koristelautanen ei ollut tekijänoikeuslaissa tarkoitettu teos), TN 2007:11 (kynttilänjalka ei ollut tekijänoikeuslaissa tarkoi-tettu teos), TN 2012:12 (vetoketjusta valmistetut kukkaa ja sydän-tä muistuttavat korut eivät yltäneet teostasoon), joissa mainitut esineet eivät yltäneet teostasoon. Sen sijaan lausunnossa TN 2006:19 (hirvenpää-aiheiset snapsilasit ylsivät teostasoon), 2010:10

(Aalto-maljakko oli tekijänoikeuslain 1 §:ssä mainittu teos) TN 2012:7 (valaisimet ilmensivät tekijänsä omaperäisiä luovia valintoja ja olivat siten tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettuja teoksia), TN 2013: 15 (astiasarjat olivat tekijänoikeuslain tarkoittamia teoksia) esineet olivat niin itsenäisiä ja omaperäisiä, että ne olivat tekijänoikeuslain 1 §:n tarkoittamia teoksia.

Analyysi ja johtopäätökset

14. Tekijänoikeusneuvosto on arvioinut sille toimitettua aineistoa ja toteaa saadun selvityksen perusteella seuraavaa.
15. Tekijänoikeuslaki ei tunne jyrkkää kahtia jaottelua puhtaisiin taide-esineisiin ja käyttöesineisiin, vaan tekijänoikeuslain 1 §:n mukainen esimerkkiluettelo mainitsee nimenomaisesti taidekäsityön tai taideteollisuuden tuotteet suojattavina teoksina. Niin lain esitöissä kuin oikeuskäytännössäkin on todettu ns. käyttöesineiden tekijänoikeussuojan edellytyksen olevan korkeampi käyttötarkoituksen rajatessa tekijän valintoja joskus yksittäistapauksessa voimakkaastikin. Muita syitä korkeammalle teoskynnykselle ovat olleet mm. mallisuojan olemassaolo tekijänoikeussuojan rinnalla, vallitseva tulkintaperinne sekä alhaisen teoskynnyksen aiheuttamat kilpailunrajoitukset käyttöesineiden ollessa kyseessä. Tekijänoikeusneuvosto katsoo että kyseisessä tapauksessa käyttötarkoitus ei ole rajannut tekijänsä luovia valintoja.
16. Joissakin linnuissa esiintyvät tietyn lintulajin lajityypilliset piirteet eivät ole tekijänoikeussuojan kannalta olennaisella tavalla rajoittaneet taiteellista vapautta tehdä luovia valintoja.
17. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että lausuntopyynnössä mainitut 11 lasilintua ovat tekijänsä henkisen luomistyön tuloksia siten, että ne kuvastavat tekijän persoonaa ja niistä käyvät ilmi tekijän vapaat ja luovat valinnat teosta tehtäessä. Voidaan myös perustellusti olettaa, ettei kukaan muu olisi päätenyt samaan lopputulokseen, jos olisi suunnitellut vastaavat lasilinnut. Niistä kukin vaihtelee yksilöllisesti, mutta jokaisesta huokuu läpi tekijänsä yksilöllinen taiteellinen ilmaisu joka samalla antaa jokaiselle linnulle tyypillisen tekijästä lähtöisin olevan ja niitä yhdistävän leimansa. Kunkin linnun muodon, pinnan tekstuurin ja värivalinnan muodostama kokonaisuus on siinä määrin omintakeinen ja tekijälleen tyypillinen, että ne heijastelevat tekijänsä taiteellista näkemystä ja henkistä luovaa panosta.

18. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että lausuntopyynnössä kyseessä olleet T:n 11 lasilintua Jouliaana, Rubiinilintu, Tirri, Hiplu, Riekkö, Kyyhky, Tiltti, Kultarastas, Keltariekkö, Vuosilintu 2012 sekä Wildwood Cuckoo ovat siinä määrin itsenäisiä ja omaperäisiä, että ne ovat tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettuja teoksia.

Puheenjohtaja Marcus Norrgård

Sihteeri Perttu Virtanen

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Marcus Norrgård (puheenjohtaja), Pirjo Kontkanen, Anne Salomaa, Riikka Tähtivuori, Marja Heikkilä-Kauppinen, Anniina Huttunen, Tuula Hämäläinen, Satu Kangas, Martti Kivistö, Ilmo Laevuo, Jussi Mäkinen, Pekka Sipilä.